

בחוזק היין ובהרגלו של השותה, אבל לא יפחות מרביע (25%) יין חי בכל כוס. ואף על פי שרשאי לשנות את יחס המזיגה, אינו רשאי לבטלה לגמרי, ואפילו יין דליל או ענבים שסחטם צריכים מזיגה כלשהי. שנה אותם ללא מזיגת מים - יצא ידי ארבע כוסות אבל לא יצא ידי חירות (ואינו צריך לחזור על שתייתו).

רצוי להשיג כוסות המכילים רביעית (כ-80 סמ"ק), כדי שיוכלו לשתות את כל תכולתם בנוחות, ומבלי לבזבז יין מיותר (שפכלל, אין שותים מ'שירי כוסות').

חרוסת - 'דוכה'

רסק של פירות יבשים כגון תמרים, גרוגרות או צימוקים, ויש המוסיפים אגוזים, שומשום וכיוצא בהם. לְשִׁים הכל עם חומץ או יין, בתוספת תבלינים, כל משפחה לפי מנהגה. המהדרים אף מפזרים על פניה או מערבים בה תבלינים טחונים גס או גרגרי כמון שלמים, כדי שייראה כתבן המעורב בטיט (מפני שהחרוסת היא זכר לטיט שעבדו בו אבותינו במצרים).

בליל הסדר צריך להקפיד שתהיה החרוסת דלילה וניגרת או שיהיה משקה צף על פניה, כדי שיהא הטיבול הראשון בכלל 'טיבול במשקה' (כשחל ליל הסדר בשבת, ראוי לרכה ולדללה מבעוד יום, שיש אומרים שנראה כלש). שאם לא כן, עלולה ברכת הנטילה להיות לבטלה.

ירק אחר

ירק עלים שאינו אחד מחמשת מיני מרור, לטיבול הראשון. יש נוהגים ב'כרפס', שאצלנו הוא הפטרוזיליה (וכאן בארץ קוראים 'כרפס' לסלרי), ויש נוהגים בעלי צנון. ורבים נהגו גם בשורש הצנון עצמו. וגם בירקות אלו ישומו לב שהם נקיים מחרקים כראוי.

שני מיני בשר

בזמן שבת המקדש קיים מונחים על השולחן גופו השלם של כבש הפסח ובשר קרבן החגיגה, ובזמן הזה מביאים כזכר לשניהם שני מיני בשר. המנהג הוא שאחד יהיה צלוי זכר לפסח והשני מבושל זכר לחגיגה, ויש שהקפידו להביא את שניהם צְלִי (כפי שנאמר בשאלת 'מה נשתנה' שבמשנה: 'הלילה הזה כולו צְלִי'). מאותו טעם היו שנהגו לעשות אחד מצאן זכר לפסח והשני מבקר זכר לחגיגה, ורבים נהגו להביא ביצים מבושלות (שנזכרו בפוסקים כזכר לבשר החגיגה).

הגדות

לכלל המשתתפים, המסודרות לפי מנהגי אבותינו ונוסחתם.

ההכנות לקראת ליל הסדר

מכינים מבעוד מועד את צרכי הסדר:

מצות

מצות בכמות מספקת לכל המסובים (כל אחד זקוק לשלושה 'כויתות' לפחות: של מצות אכילת מצה, של ה'מור', ושל ה'אפיקומן'). ומנהגנו לקחת מצות השמורות משעת קציירה (הגרי" קאפח כתב שלדעת הרמב"ם יוצא ידי חובתו גם במצות השמורות משעת לישה). מצד הדין אין עדיפות למצות עבודת יד על פני מצות מכונה, אלא העדיפות היא לרמת הכשרות שלהן.

את המצות אפשר להרטיב במים או במי מלח עד שיתרככו ויהיו נעמיות לאכילה וללעיסה, אך ייזהר שלא ימוחו ויימסו משרייה ממושכת.

שיעור ה'כוית' על פי רבנו הוא נפח זית הבינוני. ואין משערים במשקל. ולחומרא משערים את הכוית בפחות משליש ביצה, דהיינו לא יותר מ-15 סמ"ק (כחצי קופסת גפרורים או מעט יותר). במצות מכונה של ימינו זה כשליש או רביע מצה.

מרור

חמישה מיני ירקות בלבד כשרים למצוות מרור: "החזרת והעולשין והתמכה והחרחבינה והמרור", וכיום החסה (-הזרת) היא הירק המצוי לכך. ושימו לב שהיא נקייה מחרקים כראוי (ולא ישרו אותה לניקוי בחומץ או במי מלה, שלא ייכנסו לחשש כבישת המרור. ובלאו הכי אין הם מנקים טוב, וצריך להשרות במי סבון).

יין

יין הכשר לקידוש. לשיטת רבנו, ש"אין מקדשין אלא על יין הראוי להתנסך על גבי המזבח", יין זה אסור שיהא מבושל (כלומר מפוסטר בחום שלמעלה מחום שיד סולדת בו, כ-45 מעלות), או ממוזק (על ידי ממתקים חיצוניים כגון סוכר, דבש וכדומה), או אם נשתנה טעמו מחום השמש. ויכולים להשתמש גם במיץ ענבים מעשה בית (שאינו מפוסטר כנ"ל) או במשרת צימוקים (שאינם מוסכרים ולא יובשו בתנורים). כמו כן יש ליהזר מיינות המצויים בשוק שהם 'אוצר בית דין' או 'היתר מכירה' שהם אסורים לפי רבנו (שהרי עבר זמן ביעורם).

בתקופת חז"ל אפילו הגרגרים לא היו שותים יין חי' (טהור, נקי). לכן הצריכו חכמים למזוג - כלומר לערב במים - את יין ארבעת הכוסות כדי שתהיה שתייתם ערבה על השותה. כמות המים שמוזג בה את היין תלויה

עורך: עותניאל מנצור

הדרכות לליל הסדר כמנהג תימן בלדי (על פי הרמב"ם ומהרי"ץ)

על פי המובא ב'אגדתא דפסחא' הוצאת מכון משה, תשע"ח

"בהילו יצאנו
ממצרים
הא לחמא עניא...
בני חורין"

סידור השולחן

מנהגים שונים קיימים בעדות ישראל בעניין סידור השולחן, ומהבחינה ההלכתית 'אינם מעלים ואינם מורידים'. אצל הרמב"ם לא נמצא סדר קבוע למקומם של צרכי הסדר, כגון המצה והמרור, ואף מנהג תימן היה שכל השולחן כקערה אחת - הירקות ערוכים סביב לאורך כל שפתו, ושאר הדברים מונחים באמצעו בלא סדר מיוחד. ומהר"ץ כתב שמוטב לשים את הדברים לפי סדר שימושם שלא יצטרך 'לעבור על המצוות', כלומר שיהיו הכרס והחרוסת קרובים אליו יותר, ואחר כך המצות ואחר כך המרור, ומיני הבשר והביצים יכולים להיות במרכז השולחן. כמו כן מניחים בהישג יד **מפה נוספת** לכיסוי השולחן (או מגש צרכי הסדר) כנהוג בחלקה הראשון של אמירת ההגדה.

עורכים על שולחן הסדר מצות וחרוסת, יין ומים למזגתו, המרור והירקות הנוספים, וכן את שני סוגי הבשר והביצים המבושלות. **מומלץ לא לשים בשלב זה את צלחות האוכל** - זה תופס מקום בשולחן ומפריע למהלך הסדר.

קידוש (כוס ראשון)

מוודאים שיש לכל אחד מהמחוייבים בהסיבה מושב מתאים ונוח להסיבה זו, ממלאים לכל אחד מהמסובים יין מוזג בכוס המחזיק רביעית, נקי ומודח. רבים נוהגים שאחד מוזג לכולם (ולכל הפחות ימוגז לבעל הבית) דרך חירות. ומקבל הכוס נוטלו בשתי ידי. (רבים נהגו לקדש מעומד, ורבים נוהגים כמנהג הקדום [בתכאליל וברמב"ם] לקדש מיושב.)

לוקח עורך הסדר את כוסו ביד ימינו ופותח 'כוס ישועות אשא'. נהגו להוסיף את פיוט 'תרומה הבדילנו' בתוך ברכת הקידוש, על פי דברי רס"ג. אולם כיוון שפיוט זה אינו חלק מקורי מברכת הקידוש, יש חוששים להפסק (לדעת הרמב"ם) ולכן אומרים אותו (עם חלקו השני 'ויבחר בו') בנפרד לפני 'סברי מרנן'.

לאחר ברכת שהחיינו עונים אמן, ומסיבים על צד שמאל ושותים כוס ראשון. וישתה רביעית. ואם שתה רוב רביעית (מילוא לוגמיו) - יצא. וכן בכל הכוסות.

אחר השתייה, או לפני מילוי הכוס הבא, שוטפים ומנקים את כוסות המסובים, ואין משתמשים בשארית היין מהכוס הקודם.

אם שתה או אכל בלא הסיבה (בדבר שצריכים להסב בו) - דעת השולחן ערוך ומהר"ץ שצריך לחזור ולשתות או לאכול בהסיבה. ומדברי רבנו הרמב"ם נראה שאין ההסיבה מעכבת ויצא ידי חובתו.

"ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו"

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות"

הסיבה

מקומות הסיבה לכל מי שחייב (או פטור, ורוצה בכל זאת). ההסיבה צריכה להיות נעימה ונוחה (ידך חירות!), ולכן כשאין מספיק כיסאות עם מסעדים או כריות וכיוצא בזה, יסובב את הכיסא מעט ימינה, עם כיוון השעון, וכך ניתן להישען עם מרפק שמאל בנוחות על השולחן.

מיני מגדנות

ממתקים, קליות וכיוצא בהם (כמקובל אצל בני הבית), כדי לעורר את הילדים ולרכז את תשומת לבם למהלך ליל הסדר ולסיפור יציאת מצרים.

סעודה

רצוי **לא להכין יותר מדי מאכלים**, כדי לא לגרום להרגשת כבדות וביטול המשכו התקין של הערב - הכולל גם אכילת אפיקומן כראוי, ושתיית שני (או שלושת) הכוסות הנותרים.

הכנה מוקדמת

של מהלך הסדר על ידי עורכו (בעל הבית או שלוחו, או גדול המסובים), והתאמתו לאופי הנוכחים. הכנה שתאפשר התמקדות בעיקר: **מצוות דאורייתא** של אכילת מצה ושל הסיפור ביציאת מצרים (ובעיקר לבני ובנותיו), **מצוות דרבנן** של אכילת מרור וחרוסת, שתיית ארבע כוסות יין, הסיבה דרך חירות, ועוד.

הנשים

אף הן חייבות כאנשים בכל מצוות הסדר, כולל והגדת לבנן, אכילת מצה ומרור, וארבעה כוסות של יין (פרט להסיבה, בה התחייבה רק 'אישה חשובה'. אך בדרך כלל נהגו שנשים אינן מסיבות). לכן ישימו לבם לקנות לנשים יין שיכולות לקיים בו את המצווה כתקנה (או לעשות משרת צימוקים), וכן שלא תגענה עייפות לליל הסדר. והחכם עיניו בראשו.

טיבול ראשון

נוטלים ידיהם בברכה, כדין דבר שטיבולו במשקה (וכך מנהגנו גם בכל ימות השנה). מנהגנו שאחד הילדים או הנערים נוטל ידי המבוגרים וזוכה לברכתם. המבוגר אומר לו: "עבדוך עמים", והנער משיב: "יְשַׁתְּחוּ לָךְ לְאֵמִים".

אחרי הנטילה לוקחים מהכרפס (פטהויליה) או ירק אחר שאינו מרור (כגון עלי סלרי וצנון וכדומה) שיעור כזית לפחות. ומהרי"ץ המליץ שיתכוון האדם בדעתו לפטור גם את המרור בברכה זו, כדעת חלק מהפוסקים.

מברך עורך הסדר בורא פרי האדמה, ועונים אמן, ומטבילים בחרוסת הדלילה ואוכלים שיעור כזית לפחות. ואם היסב, הרי זה משובת.

הגדת לבנך - הסיפור ביציאת מצרים

בעבר, כשהיו ניצבים לפני המסובים שולחנות קטנים, היו מסלקים בשלב זה את השולחן מלפני עורך הסדר, כאילו נסתיימה הסעודה, כדי לעורר את הקטנים לשאול מה נשתנה הלילה הזה משאר לילות השנה. מאז שהשולחן גדול וקבוע, נהגו בשלב זה לכסותו במפה, או לכסות רק את המגש בו מונחים פירי הסדר.

ממלאים ביין מזוג את הכוס המודח והנקי ואומרים עליו את ההגדה: 'בבהילו יצאנו...'. בסיום קטע הפתיחה שואלים הילדים על השינויים בלילה זה. ואף המסובים כולם שואלים זה את זה על שינויי הלילה: 'מה נשתנה?' ('אין לו בן, אשתו שואלתו...') היה לבדו, שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה?'. רמב"ם.

בתימן נהגו בשלב זה להעמיד ילד שיאמר קטע בלשון הערבית, המובנת לנשים ולקטנים, ובו קיצור אירועי יציאת מצרים, המתחיל 'מא כבר הד'א אלילה'. ישנו נוסח קצר מקובל ונפוץ, אך יש משפחות ששזו בידיהם נוסחים ארוכים ומפורטים יותר, ואותם היה אומר ראש המסובים.

לאחר מכן פותחים בקריאת ההגדה. 'עבדים היינו...'. באופן קריאת ההגדה ישנם מנהגים שונים, וכולם טובים: יש משפחות שעורך הסדר קורא את ההגדה כולה; ויש משפחות שכולם קוראים הכל יחדיו; ויש משפחות שחלק מהפסקאות נקראות ביחד, וחלק נקראות על ידי עורך הסדר; ויש משפחות שמשתפי הסדר קוראים כל אחד פסקה פסקה על סדר ישיבתם. וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו, או באופן שמתאים יותר למשתתפי הסדר (תוך שמירה מרבית על גדרי ההלכה והצניעות, ושמירה על רצינות וכבוד ראש, והחכם עיניו בראשו).

בפסקה 'רשע מה הוא אומר', אם נוהגים שכל אחד מבני הבית קורא פסקה בתורה, ראוי שכולם יאמרו פסקה זו ביחד, כדי שלא יחוש מי מהם לאמרה לבדו.

בפסקה 'במופתים זה הדם' יש נוהגים כמו שכתב מהרי"ץ על פי המקובלים, להטיף מכוס היין באצבעו שש עשרה פעמים: כשאומרים

'דם ואש ותימרות עשן' (3); בעשר המכות (10); ובדצ"ך עד"ש באח"ב (3).

בפיוט 'כמה מעלות טובות', אחד המסובים (או אחד אחד על פי תור) קורא פסקה אחת של 'אילו', ושאר המסובים עונים אחריו 'דיינו'. בתימן היו שנהגו להגיבה מעט את השולחן בעניית 'דיינו' (עין טעם הדבר בעץ חיים למהרי"ץ), ובימינו אין זה מצוי בשל כובד השולחנות.

כאשר מגיעים לפסקה 'רבן גמליאל אומר' **מסירים המפה** מעל שולחן הסדר.

בפסקה 'פסח שהיו אבותינו' יזהר עורך הסדר **שלא יגביה** את הבשר. אך כשאומרים 'מצה זו שאנו אוכלים' נהגו שמגביה עורך הסדר את המצה בידו, וכשאומרים 'מרורים אלו' מגביה עורך הסדר את המרור בידו.

בסיום פסקת 'בכל דור דור', מתחיל עורך הסדר או אחד המסובים לקרות את ההלל. הוא קורא פסקה פסקה, וכולם עונים אחריו 'הללויה'.

ברכת הגאולה (כוס שני)

בסיום ההלל מברך עורך הסדר את ברכת הגאולה החותמת את ההגדה. נהגו להוסיף את פיוט 'אתה גאלת' בתוך ברכה זו, על פי דברי רס"ג, אולם כיוון שפיוט זה אינו חלק מקורי מן הברכה, יש חוששים להפסק (לדעת הרמב"ם) ולכן אומרים אותו לפני הברכה.

לוקח הכוס בימינו ומברך 'אשר גאלנו'. אך ישומו לב שזו ברכה אחת ארוכה, ואין עונים אמן אחרי 'לאכול בו מצה ומרורים', אלא רק בסוף הברכה 'גאל ישראל' (ולמהרי"ץ 'גואל ישראל'), ומיסבים על צד שמאל ושותים כוס שני.

אכילת מצה ומרור

נוטלים ידיהם בברכה. ומנהגנו שאחד הילדים או הנערים נוטל ידי המבוגרים וזוכה לברכתם. המבוגר אומר לו: "עבדוך עמים", והנער משיב: "יְשַׁתְּחוּ לָךְ לְאֵמִים".

לוקח עורך הסדר שתי מצות שמורות וחולק אחת לשניים. וכתב מהרי"ץ כי מנהג יפה הוא לשמור את החצי הנותר ולאכולו כ'אפיקומן'. ואין מנהג אצלנו להחביאו כדי שהילדים יחפשו את ה'אפיקומן' לנגבו, כי יש בזה צד איסור, שהגנבה נאסרה גם דרך שחוק.

יש נוהגים, על פי מהרי"ץ, לצרור את חצי המצה שהותירו ל'אפיקומן' במטפחת ולהניחה על כתפם, כעין זכר ל"משארות צדירות בשמלותם על שכמם", וכדי שלא ישכחו לאכול ממנו את האפיקומן.

אוחז את הכיכר ומחצה (גם כשחל ליל הפסח בשבת) כך שהפרוס מונח בתוך השלם, ומברך שתי ברכות. ראשית מברך 'המוציא לחם מן הארץ'. ומחלק כזית מצה לכל אחד מהמסובים. ואם אין די במצות שבידו, יחזיקו עוד מסובים כיכר וחצי ויחלקו ממנו.

בניגוד לשאר ימות השנה בהם אין מושיטים הפרוסה ליד הסועדים (משום שזה מנהג אבילים), אלא מניחים על השולחן לפניהם - לליל הסדר המסובים

"ויוציאנו ה'
ממצרים
לא על ידי מלאך,
לא על ידי שרף,
לא על ידי שליח,
אלא הקב"ה
בכבודו"

ברכת המזון (כוס שלישי)

בסיום אכילת האפיקומן רוחצים ידיהם במים אחרונים, ומברכים ברכת המזון. מנהגנו שאחד הילדים או הנערים נוטל יד המבוגרים וזוכה לברכתם. המבוגר אומר לו: "תָּרוּם יְדָךְ עַל צָרְךָ", והנער משיב: "יְכַל אִיְיָךְ יְכַרְתֵּנִי".

ממלאים בין מזוג את הכוס המודח והנקי ומברכים עליו ברכת המזון. לאחר האכילה נהגו רבים לומר מזמורי 'ה' רועי לא אחסר' או 'למנצח בנגינות' (או שניהם), ואם יש שלושה גברים הרי שמוסיפים ברכת הזימון, ואם היו עשרה, מזמנים בשם ה' (קטן שידע למי מברכים מצטרף למניין שלושה, ושלושה קטנים מצטרפים לזימון בעשרה).

לאחר שמסיים 'ברוך האל המושיע' מברך 'בורא פרי הגפן', ועונים אמן, ומסיבים על צד שמאל ושותים כוס שלישי. אין אוכלים או שותים יין בין כוס שלישי לרביעי.

הלל וברכת השיר (כוס רביעי [וחמישי])

אחר השתייה שוטפים ומנקים את כוסות המסובים, ואין משתמשים בשארית היין מהכוס הקודם. ממלאים בין מזוג את הכוס המודח והנקי, ומשלימים עליו את ההלל (ונהגו עתה לפתוח בפסוק 'שפוך חמתך'). כמו בחלקו הראשון, אף כאן עורך הסדר או אחד המסובים קורא פסקה פסקה, וכולם עונים אחריו 'הללויה'.

(הרוצה להדר בשתיית כוס חמישי שהוא כנגד לשון חמישית של גאולה - והבאתי - ידלג לפסקה הבאה)

בסיום ההלל אומרים 'הלל הגדול'. הקורא אומר את תחילת הפסוק, והמסובים עונים לעומתו: 'כי לעולם חסדו'. בסיומו אומרים 'נשמת כל חי', 'ישתבח' ו'יהללך', ומברך 'בורא פרי הגפן' ועונים אמן, ושותים הכוס בהסיבת שמאל (ומברכים אחריו ברכה אחרונה כדלהלן).

סדר כוס חמישי [לנוהגים]

בסיום ההלל הרגיל, (מדלג על 'הלל הגדול') אומר אחריו 'נשמת כל חי' ו'ישתבח' (בלא חתימה), ומברך 'בורא פרי הגפן' ועונים אמן, ושותים כוס רביעי בהסיבת שמאל. ואחר כך ממלאים יין מזוג בכוס נקי ומודח, ואומרים עליו 'הלל הגדול', וחותרים אותו בברכת 'יהללך'. ומברך 'בורא פרי הגפן', ושותים כוס חמישי בהסיבת שמאל.

בסוף כל הכוסות מברך ברכה אחרונה 'על הגפן ועל פרי הגפן', ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה, חוץ מן המים. (והוראת מ"ר הרה"ג רצון ערוסי שאין לצחצח שיניים במשהו לאחר אכילת אפיקומן, אלא במים בלבד.)

מנהג תימן לומר בלילה זה ברכת המפיל וקרית שמע כשאר לילות.

'חוטפים' (כלומר לוקחים בעצמם) את המצה מיד הבוצע, כדי לעשות שינוי בפני הקטנים ולעורר אותם לייחודו של לילה זה. ועדיין אינם אוכלים, אלא כל אחד מחזיקה בימינו וממתין עד שיברך עורך הסדר את הברכה השנייה 'על אכילת מצה', ועונים אמן, ומטבלין בחרוסת ואוכלים כזית מצה בהסיבת שמאל.

אם שתה או אכל בלא הסיבה (בדבר שצריכים להסב בו) - דעת השולחן ערוך ומהרי"ץ שצריך לחזור ולשתות או לאכול בהסיבה. ומדברי רבנו הרמב"ם נראה שאין ההסיבה מעכבת ויצא ידי חובתו.

לאחר מכן לוקח כל אחד כזית מרור (ומקפלו כדי שיהיה נוח לטיבול), ומברך עורך הסדר 'על אכילת מרור' ועונים אמן, ומטבליים בחרוסת ואוכלים כזית. ואם היסב, הרי זה משובח (ויש נוהגים כמו שכתב מהרי"ץ שלא להסב באכילת המרור, כי הוא זכר לעבדות, וההסיבה היא על שם החירות).

זכר לקרבן הפסח ב'כורך'

לוקח כל אחד כזית מצה וכזית מרור וכורכם כאחד. וכתב מהרי"ץ שנוהגים העולם לכרוך באופן שהמצה מבפנים והמרור מבחוץ. ואומר עורך הסדר 'בלא ברכה זכר למקדשן...'], ומטבליים בחרוסת ואוכלים. ואם היסב, הרי זה משובח.

ומכאן ממשיכים בסעודתם - אוכל כל מה שהוא רוצה לאכול, ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות. וכל אחד ישים לב שלא יאכל הרבה עד שתהא אכילת האפיקומן 'אכילה גסה' שקץ בה.

בעל הבית מחלק את הבשר הצלוי והמבושל (שהוגשו על שולחן הסדר) לבני הבית. ויש נוהגים לתת מהביצים המבושלות כשכר לילדים שאמרו 'מא כ'בר'.

**"היא"
שעמדה
לאבותינו
ולנו"**

זכר לקרבן הפסח ב'אפיקומן'

כשגומר סעודתו, אוכל כזית ממצה המשומרת, בהסיבת שמאל, וזהו המכונה 'אפיקומן'. ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם מצה בפיו, שאכילתה היא המצוה (ובזמן שבית המקדש היה קיים, היו אוכלים כזית מכבש הפסח).

יש אוכלים את האפיקומן מוחצי המצה שנותרה מהבציעה, אך כל מצה משומרת אחרת ראויה לכך.

אף על פי שהגבילו חכמים את מצוות אכילת קרבן הפסח עד חצות, דעת רבנו הרמב"ם שלא הגבילו את שאר מצוות הלילה: אכילת מצה, מרור, וסיפור יציאת מצרים, וזמנו כל הלילה כולו, ולכן לדעתו אין צורך להזדרז כל כך במהלך הסדר כדי לאכול את האפיקומן לפני חצות. אמנם מהרי"ץ כתב כדעת השולחן ערוך, שיש ליהרר לאכול האפיקומן לפני חצות.